

SOCIALNA PROBLEMATIKA MARGINALNIH DRUŽBENIH SKUPIN V POMURJU - MOZAIKOV ODGOVOR

Alojz Kavaš, univ.dipl.soc. in Goran Milošević, univ.dipl.ekon., Mozaik, Murska Sobota

1 Socialno vprašanje in lokalna skupnost na pragu 21. stoletja

Do leta 1980 se je socialno vprašanje v Pomurju (Prekmurje in Prlekija z malimi razlikami) reševalo z agrarnim vprašanjem in migracijami. Po tem obdobju, predvsem po obdobju tranzicije, socialno vprašanje določa vpetost v svetovne, globalno ekonomske procese. Regija postane povsem primerljiva z drugimi regijami v Sloveniji in Evropski uniji – seveda *mutatis mutandis*. Povsem podobne so sledeče ekonomsko-socialne karakteristike:

- globalizacija,
- de- in postindustrializacija,
- najvišja stopnja brezposelnosti (okrog 18% v najtežjih časih) v Sloveniji,
- demografske spremembe (predvsem staranje prebivalstva),
- razpad tradicionalne solidarnosti na vseh področjih: od družine do soseske.

Opisane razmere nas silijo, da temeljito premislimo, da se ozremo naokoli, pogledamo in oblikujemo koncept reševanja socialnega vprašanja v naši lastni regiji.

2 Trendi razvoja države blaginje v regiji

Kot izhodišče za globinski in kar se da širok uvid v omenjeno tematiko, se nam je zdelo nujno pogledati napotila različnih avtorjev, ki se ukvarjajo z omenjeno problematiko. Če strnemo, lahko rečemo, da gre za krizo socialne države z demontažo države blaginje, kar za regijo pomeni predvsem zniževanje, morda tudi odpravo socialnih transferjev v prihodnje. To je pesimistični scenarij razvoja države blaginje, toda zdi se nam, da je najverjetnejši scenarij; če bo boljše, toliko bolje; boljše je, da smo pripravljeni na najslabše.

Socialni položaj marginalnih socialnih skupin se slabša; v regiji nimamo pregleda nad stopnjo revščine (celotne populacije). V Sloveniji je govora o 14 % stopnji, kar pomeni, da je primerljivo stanje z Evropsko unijo - tako pravijo podučeni. Posledica opisanih procesov je prenos odgovornosti za svoj položaj na posameznika, naj si gre za revščino, zdravje, izobrazbo. Znotraj koncepta države blaginje gre za dodatno preverjanje upravičenosti, za pogojevanje socialne pomoči, predvsem pa za aktivacijsko politiko, za prehod od *welfare* k *workfare*: za prehod od države blaginje k državi dela.

Zgoraj opisani procesi so že temeljna značilnost pomurske regije; opisali smo jih le v najsplošnejših obrisih. To hkrati pomeni, da gre za konvergenco predpostavk, ki opredeljujejo socialno vprašanje in tako stopa regija na svetovno zgodovinsko prizorišče. Prav opisano dejstvo in položaj omogočata regionalnim akterjem vpogled v obravnavano tematiko.

Ko govorimo o regionalnih akterjih, mislimo na elito oblasti, eksperte, ki delajo na tem področju, humanitarne organizacije, nevladne organizacije in nenazadnje tudi marginalne socialne skupine.

Menimo, da bi mogli na regionalni ravni iskati ustrezen koncept rešitve za državo blaginje tako, da bi spodbujali polilog med zgoraj omenjenimi regionalnimi akterji. V tem dia- in polilogu izoblikovane rešitve ne bi smele biti pod nivojem, ki ga omogoča svetovno-zgodovinska situacija.

Tisto, kar bi se nam zdelo idealno - in zato posledično nujno potrebno- je, da bi reševanje problematike temeljilo na sodobnih teoretskih in konkretnih rešitvah. Predlagamo, da v zvezi

z omenjeno problematiko oblikujemo dialog med Avstrijo, Madžarsko in Slovenijo. Omenjeni dialog ne sme iti mimo evropskih dimenzij kot so: lizbonska deklaracija iz leta 2000, evropska socialna listina ter nekateri teoretsko metodološki predlogi kot je »metoda odprte koordinacije«.

Izhajajoč iz izkušenj - centralnoevropskih (Avstrija), vzhodnoevropskih (Madžarska) in naših slovenskih, bi bilo moč oblikovati določene predloge. Seveda ne oziraje se na skandinavske, anglosaksonske, romanske in druge podobne predloge.

Seveda je to naš slovenski egoistični pogled, zahteva oziroma predlog, zgolj naše mnenje. Vzhodni slovanski pogled in izkušnje morajo prispevati k oblikovanju evropske poti reševanja socialnega vprašanja in koncepta države blaginje na začetku tretjega tisočletja.

Rezultat, do katerega bi lahko po tej poti prišli, naj bi bil koncept globalne sociale, oblike socialno-varstvenega programa, ki bi ustrezal, nalikoval izhodiščem, primernim tudi pomurski regiji.

3 Društvo Mozaik

Društvo Mozaik s svojim delovanjem aktivno posega na področje socialnega vključevanja najranljivejših družbenih skupin in s tem prispeva k višji kvaliteti življenja v lokalni skupnosti. Pomagati želimo socialno najranljivejšim osebam, zato si prizadevamo povečati njihovo usposobljenost za delo in jim na ta način odpreti pot do zaposlitve v dejavnostih, kjer lahko izkažejo svoje sposobnosti. Govorimo tudi o strategiji socialnega vključevanja ranljivih družbenih skupin, na podlagi njihovega usposabljanja in zaposlovanja v razvojno perspektivnih dejavnostih, ki so povezane z ekologijo ter naravno in kulturno dediščino pomurske regije. Da bi dosegli strateške cilje, razvijamo inovativne programe, ki omogočajo povečanje delovne usposobljenosti pripadnikov ranljivih skupin in njihovo zaposlovanje v dejavnostih na področju ekološkega kmetijstva, ekološke predelave živil, tradicionalnega graditeljstva, ekološkega turizma in nege krajine. Pri tem se povezujemo s sorodnimi in komplementarnimi razvojnimi iniciativami, da bi na ta način dosegli optimalne razvojne učinke. Strategija socialnega vključevanja je vpeta v širše zasnovano razvojno strategijo, ki temelji na izkoriščanju razvojnih virov s katerimi Pomurska regija obilno razpolaga.

4 Problemi razvoja podeželja v Pomurju

Oris temeljnih razvojnih problemov pomurskega podeželja je podan kot izhodišče za opis aktivnosti v katere se vključuje društvo Mozaik.

Tradicionalna kmetijska in delovno intenzivna struktura še vedno močno prisotna.
Nekonkurenčnost generične produkcije kmetijskih in živilskih izdelkov na globalni ravni.
Nepovezanost proizvajalcev kakovostnih kmetijskih in živilskih proizvodov znotraj posameznih sektorjev in odsotnost vertikalne integracije med sektorji.
Nizka raven inovativnosti in podjetništva v kmetijstvu in povezanih dejavnostih.
Premajhno izkoriščanje endogenih razvojnih dejavnikov (naravna in kulturna dediščina) za diverzifikacijo dejavnosti na podeželju.
Zaton tradicionalnih dejavnosti sproža zmanjševanje števila delovnih mest na podeželju, strukturno brezposelnost in socialno izključenost določenih kategorij prebivalstva (kmetje, nižja izobrazba, starejši od 50 let, ostale ranljive družbene skupine).
Pomanjkanje delovnih mest za visoko izobražen kader in nižja kakovost življenja na podeželju (nerazvita fizična in socialna infrastruktura, neuveljavljenost sodobnih oblik dela).

Neučinkovita organiziranost razvojnih aktivnosti v regiji s poudarkom na delovanju razvojnih institucij namesto spodbujanja razvoja avtonomnih podjetniških in civilno družbenih iniciativ.

5 Priložnost - dejavnosti z razvojnim potencialom

Ključnega pomena za zmanjševanje razvojnega zaostanka je sposobnost učinkovitega izkoriščanja razvojnih potencialov. Regija namreč razpolaga z vrsto endogenih razvojnih dejavnikov, ki so hkrati pomemben vir regionalne identitete. Njihovo izkoriščanje omogoča diverzifikacijo dejavnosti in realizacijo višje dodane vrednosti, ki tako postane vir za pravičnejšo razdelitev in zmanjševanje socialnih razlik.

Dejavnosti na področju katerih deluje društvo Mozaik so:

Tradicionalno in ekološko pridelani prehrabeni proizvodi višje kakovosti, tradicionalne obrti v povezavi s predelavo in trženjem prehrabnih izdelkov, ohranjeno okolje, zaščiten naravna in kulturna dediščina, ki v povezavi s kakovostnimi prehrabnimi izdelki tvori temelj za razvoj turistične ponudbe.

5.1 Gospodarske dejavnosti v katerih se lahko zaposlujejo osebe iz ranljivih družbenih skupin

kmetijska pridelava z doseganjem višje dodane vrednosti

(ekološko kmetijstvo in semenarstvo, integrirana pridelava zelenjave, sadjarstvo, vinogradništvo, pridelava zelišč in oljaric –buče, sončnice, lan, konoplja-, živinoreja in pridelava mleka in mesa za izdelke višje kakovosti, nabiranje gob in gozdnih sadežev).

Na področju kmetijske pridelave razvijamo mrežo ekosocialnih kmetij, ki bo povezovala pridelovalce ekološko pridelanih in tradicionalnih kmetijskih pridelkov v regiji ter aktivno zaposlovala osebe iz najranjlivejših družbenih skupin. Poleg pridelave bodo kmetije razpolagale tudi s manjšimi predelovalnimi kapacitetami za posamezne vrste prehrabnih izdelkov (sušilnice sadja in zelišč, predelava kisa, tradicionalna peka kruha...) V mrežo bodo vključene kmetije z interesom za proizvodnjo kmetijskih izdelkov z višjo dodano vrednostjo, posebnost mreže pa bodo ekosocialne kmetije organizirane kot centri za usposabljanje in zaposlovanje težje zaposljivih oseb v skladu z možnostmi, ki jih omogočajo lokalne in nacionalne zaposlitvene politike. Mreža se širi tudi v sosednjo Madžarsko, najverjetneje pa ima možnosti za širitev tudi v druge sosednje države.

Predelava kakovostnih prehrabnih izdelkov

(predelava sadja –marmelade, sokovi, kisi-, predelava in pakiranje zelenjave, vinarstvo, žganja in likerji, olja, kozmetični preparati, izdelki iz medu, mlečni izdelki –siri-, mesni izdelki –ekološka predelava živil – peka kruha in peciva, Prekmurska gibanica.)

Na področju predelave kakovostnih prehrabnih izdelkov je bilo ustanovljeno invalidsko podjetje PRIBINOVINA d.o.o., ki bo povezovalo male proizvajalce kakovostnih prehrabnih izdelkov in za njih izvajalo storitev pakiranja in embaliranja ter trženja pod skupno blagovno znamko. Gre za socialno podjetje, ki nastaja ko rezultat povezovanja dveh razvojnih iniciativ, katerih nosilca sta Mozaik – društvo za socialno vključenost in Društvo za promocijo in zaščito prekmurskih dobrot.

Dejavnost polnjenja in pakiranja živilskih polproizvodov bo omogočala enotno polnjenje in tudi trženje kakovostnih prehrabnih proizvodov, ki jih proizvajajo manjši proizvajalci. To so predvsem kmetije in manjši predelovalci na kmetijah. Namen tega je tudi omogočiti povezan nastop teh manjših proizvajalcev na trgu, pod skupno blagovno znamko – »*DIŠI PO PREKMURJU*«. Za proizvodnjo se bo uporabljala preprosta tehnologija s poudarkom na

ročnem polnjenju, embaliranju in označevanju izdelkov, ki je primerna za zaposlovanje oseb iz ranljivih družbenih skupin.

V proizvodnem in trženjskem programu podjetja se bodo znašle naslednje skupine izdelkov:

- bučno olje (standardno in hladno stiskano) in druge vrste hladno stiskanih olj,
- naravni jabolčni kis,
- naravna žganja,
- med in med z dodatki,
- pražena bučna semena,
- in različni darilni program

Turizem na podeželju

(ekološki turizem, povezovanje zdravilišč s ponudbo turističnih kmetij in aktivnostmi, ki izkoriščajo ohranjeno okolje, vključevanje kulturnih objektov in tradicije v turistično ponudbo.)

5.2 Kot dopolnitev navedenim gospodarskim dejavnostim se razvijajo tudi **dopolnilne dejavnosti**, ki prispevajo k boljšemu izkoriščanju obstoječih lokalnih virov.

Tradicionalno graditeljstvo (cimprana hiša, nabijanica, gradnja iz nežgane opeke, slamokrovstvo), je vir ohranjanja kulturne dediščine in sredstvo za njeno kreativno uporabo pri ohranjanju kulturne krajine in razvoju novih turističnih produktov.

Izdelki iz lesa, izdelki iz gline, lan in laneno platno, izdelki iz slame in šibja so primerni kot samostojna ponudba, vir embalažnih materialov in dopolnitev turistične ponudbe.

Nega krajine v krajinskih parkih (vzdrževanje kolesarskih poti, učnih poti, vodotokov, preprečevanje zaraščanja kmetijskih zemljišč) je dejavnost, ki omogoča ohranjanje okolja in .

V vseh navedenih dejavnostih se že izvajajo projekti usposabljanja, ki osebam iz ranljivih družbenih skupin omogočajo pridobivanje novih delovnih spretnosti, zaposlovanje in socialno vključenost.

5.3 Za učinkovit razvoj in delovanje gospodarskih in dopolnilnih dejavnosti se razvijajo **podporne dejavnosti**, ki so večinoma storitvene dejavnosti in se izvajajo v zasebnih in javnih institucijah.

Programi zaposlovanja in socialnega vključevanja ranljivih družbenih skupin. Strokovna podpora v obliki usposabljanj in programov delovnega in socialnega vključevanja oseb, ki so prizadete zaradi strukturnih sprememb v družbi.

Ustanavljanje in vzdrževanje shem kakovosti, vzpostavljanje in kontrola standardov, organizacije skupin proizvajalcev.

Programi ohranjanja naravne krajine in habitatov (biodiverziteta).

Zasnova in izvajanje razvojnih programov in projektov na temelju pristopa od spodaj navzgor, ki opredeljuje podporno vlogo razvojnih institucij pri projektih, ki izvirajo iz podjetniških in civilno družbenih iniciativ s potencialom za trajno delovanje.